

PROŽITKY PŘI VSTUPU DO MAKROKOSMU

Rudolf Steiner

Včera jsme na závěr výkladu, který podával skutečnou hlubší mystickou cestu člověka, byli nuceni poukázat na hlavní nebezpečí, s nímž byla tato mystická cesta spojena u toho, kdo by se po ní byl bez vedení ubíral v dávných dobách, v dobách, v nichž dosud neexistovaly metody zasvěcení, které existují teď a o nichž budeme mluvit později. Abych vás ještě blíže obeznámil s tím, jak značné byly tyto obtíže, chtěl bych se zmínit o následující skutečnosti.

Viděli jsme, že obtíže jsou dány zejména tím, že člověk, vstoupí-li do svého vlastního nitra, je téměř zcela vyplňován svou egoistickou bytostí, svým sobeckým Já, takže se toto Já probudí s intenzitou, která by všechno, co člověk jinak vnímá, co jinak může poznávat, postavila do služby Já a vše by viděla jen v zabarvení, které je způsobováno tímto zesíleným světlem egoistické duše. Právě z toho důvodu musela být intenzita pocitu a vědomí vlastního Já při dávném zasvěcování zcela utlumena a Já muselo být jaksi přeneseno na duchovního vůdce, jak jsme to popsali včera. Tohoto utlumení Já se dosahovalo především tak, že silou, vycházející z duchovního vůdce, bylo vědomí Já dotyčného, který měl být zasvěcen, utlumeno na jednu třetinu obvyklé intenzity. To je skutečně velmi, velmi mnoho, neboť můžeme říci, že zhruba na jednu třetinu je utlumeno naše vědomí ve stavu spánku, nejde-li o velmi hluboký spánek. V dávných egyptských mystériích bylo toto utlumení dovedeno ještě dál. Ona třetina vědomí byla ještě jednou snížena na čtvrtinu, a byla tudíž utlumena na dvanáctinu obvyklého vědomí, takže dotyčný člověk se nakonec skutečně nacházel ve stavu podobném smrti. Vnějšímu pozorování se jevil naprosto podobný mrtvému.

Nač bych ale chtěl poukázat, je skutečnost, že těchto jedenáct dvanáctin vědomí prostě jen tak nezmizelo. Tak tomu naprosto nebylo. Naopak, teprve duchovním vnímáním bylo možné vidět, jak intenzivní je lidský egoismus, neboť s každou dvanáctinou lidského vědomí Já z člověka duchovně vzházelo něco, co bylo řádným kusem jeho egoismu. A jakkoli vám to bude znít podivně, přesto tomu bylo takto: Aby bylo možné udržet na uzdě egoismy proudící z člověka, člověka jaksi duchovně udržet, když bylo ztlumeno jeho Já, vůdce k tomu potřeboval dvanáct pomocníků. To je jedno z tajemství vyššího zasvěcení ve starověku. Uvádím to zde jen proto, abych ukázal, s čím se člověk shledá, sestoupí-li do svého nitra. Kdyby byl prostě jen uveden do svého nitra a ponechán sám sobě, dopadlo by to skutečně tak, že by získal vlastnosti, jež by byly dvanáctkrát horší než ty, které má v běžném životě. Tyto lidské vlastnosti, které jsou v běžném životě potlačovány nebo překrývány konvencí, obyčejí, zvyky nebo zákony, byly při zasvěcení v dávných egyptských mystériích drženy na uzdě přičiněním pomocníků Hermova kněze. Jak říkám, je to jen poznámka na okraj, abych zdůraznil, co bylo zmíněno včera na závěr.

Dnes je naším úkolem ukázat druhou cestu, po níž se člověk může ubírat, když tentokrát nesestoupí do svého nitra, když tedy neprožije okamžik probuzení s pohledem do svého nitra, ale když vědomě prožije okamžik usnutí a prodlévání ve stavu, v němž se nachází, oddá-li se spánku. V předchozích přednáškách jsme viděli, že člověk je pak jakoby rozlity do makrokosmu, zatímco za stavu denního bdění je ponořen do své vlastní bytosti, do mikrokosmu. Zmiňovali jsme se také, že to, co by člověk prožil, kdyby se jeho Já rozlilo do makrokosmu, do velkého světa, by pro něj bylo natolik oslnující, natolik zdrcující, že musíme označit za moudré zařízení, jestliže člověk při usnutí - tedy ve chvíli, kdy by byl oslněn makrokosmem, pokud by zůstal při bdělém vědomí - vše i sebe samého zapomene, to znamená, že jeho vědomí vlastně ustane.

To, co člověk může prožít, zůstane-li do jisté míry zachováno něco na způsob vědomí, jsme popsali jako rozlité v makrokosmu, jež jsme nazvali extází. Zároveň jsme však ukázali, že tato extáze je něco, čím by Já bylo jakoby nasáto, zhruba jako kapička tekutiny, která se smíchá s velkým množstvím

vody. Extází by se člověk dostal do stavu, jež bychom mohli označit jako „bytí mimo sebe“, mimo svou obvyklou bytost. Extází tak naprosto nemůžeme označit za něco, co by bylo pro člověka žádoucí, aby se dostal do světa makrokosmu, neboť by pak ztratil sám sebe; přestalo by ho ovládat jeho Já.

Přesto v dávnějších dobách existoval zejména v evropských krajích stav, jež lze přirovnat k extázi a do něhož byl uveden ten, kdo měl být zasvěcen do tajemství makrokosmu, stav, který byl přece jen podobný extázi. Dnes tomu již tak není, ale v dávnějších dobách, zejména v severských a západních krajích Evropy a též v našem kraji, bylo vývoji lidí zde žijících naprosto přiměřené, aby byli do tajemství velkého světa uváděni určitým druhem extáze. Tím však byli také vystaveni tomu, co lze nazvat ztrátou Já. Pro tehdejší lidi ovšem nebyl tento stav tak nebezpečný, protože byli vybaveni jistou původní elementární, zdravou silou a s ohledem na své původní duševní síly nebyli dosud natolik oslabeni, jako je v důsledku své vysoké intelektuality oslabeno současné lidstvo.

Jelikož tito lidé byli takoví, mohli prožívat všechny ty vystupňované city: naděje jara, jásot léta, stesk podzimu, smrtelnou hrůzu zimy, a přesto si do jisté míry podrželi své Já. U těch, kdo se měli stát učiteli dnešního lidstva, však bylo nutné postarat se o to, aby se zasvěcení, uvedení do makrokosmu mohlo dít ještě jiným způsobem. Představíte-li si, že při tomto vžívání se do makrokosmu je hlavní věcí ztráta Já, pochopíte, oč jde. Já stále slábne, až se člověk nakonec dostane do stavu, kdy ztratí sám sebe jako lidskou bytost.

Co se muselo stát, aby se člověk neztratil? Musela mu být dodána právě ona síla, která se nazývá silou Já. Síla, která v jeho vlastní duši zeslábla, síla Já, mu musela být dodána zvenčí. A to se dělo tak, že tato severská mystéria probíhala vždy takovým způsobem, aby se tomu, kdo měl být zasvěcen, dostávalo podpory od pomocníků, kteří byli nápomocni zasvěcujícímu duchovnímu vůdci. Tito pomocníci byli získáváni následovně. Byli to lidé, kteří byli zvláště vychovávaní, zvláště připravováni tak, aby jeden z nich například obzvláště silně prožíval vnitřní prožitky a pocity, které člověk prožívá, oddává-li se tomu, co můžeme nazvat rašící jarní přírodou.

Již dříve bylo řečeno, že zasvěcovaný to nemůže s dostatečnou silou učinit sám. Proto byli zvláště vychovávaní lidé, kteří všechny své duševní síly museli dát do služeb těchto severských mystérií takovým způsobem, že se zřekli všeho ostatního, tedy toho, co lze prožívat na podzim, v létě a v zimě. Všechny své duševní síly měli použít k tomu, aby citově prožívali osobitost rašící jarní přírody. Jiní zase byli vedeni k tomu, aby prožívali plný život léta, jiní, aby prožívali plný život podzimu, a jiní plný život zimy. Na různé lidi se tedy rozložilo to, co může člověk prožívat během roku.

Tím byli získáni lidé, kteří nejrůznějším způsobem zocelovali, posilovali své Já. Díky jednostranně posílenému Já disponovali přebytkem jáské síly. Podle jistých pravidel pak byli uvedeni do spojení s tím, kdo měl být zasvěcen, poskytli mu svou přebytkovou sílu Já a tato síla do něj vplynula. Zasvěcovaný, který měl prožít běh roku, ho pak prožíval tak, že byl veden k jistým vyšším poznatkům makrokosmu, zatímco do jeho Já plynuly jáské síly zasvěcujícího kněze a jeho pomocníků. Do duše zasvěcovaného se vlévalo to, co mu ti druzí mohli dát.

Chceme-li tomuto ději rozumět, musíme si udělat představu o tom, s jakou oddaností a obětavostí se v dávných dobách pracovalo v mystériích. Z oné oddanosti a obětavosti toho v dnešním exotermním světě mnoho nenajdete. Dříve se lidé ochotně propůjčili k jednostrannému posilování svého Já, aby pak mohli sílu tohoto Já odevzdat člověku, jenž měl být zasvěcen, a od něj se dozvědět, co prožil, když vstoupil do extáze, která však teď už nebyla extází, protože do něj proudily cizí síly Já - šlo o vědomé vstoupení do makrokosmu.

Bylo zapotřebí dvanáct lidí, tři jarní, tři letní, tři podzimní a tři zimní, kteří posílali různě utvářené síly Já zasvěcovanému, jenž se tak vžíval do vyšších světů a na základě zkušeností, které tam získával, mohl sdělit, jak to ve vyšších světech vypadá. Takové kolegium dvanácti lidí, kteří spolupůsobili svou silou, aby dali vzejít zasvěcenci vrůstajícímu do makrokosmu, v mystériích existovalo a vzpomínka na to se dosud zachovala v řadě dnes už samozřejmě dekadentních společností, které také zpravidla mívají společenství dvanácti členů s jistými funkcemi. Ale to všechno je již jen jakoby poslední a navíc špatně chápanou vzpomínkou na to, co existovalo v dávných dobách při zasvěcování v

severských mystériích.

Když se člověk se silou Já, jež mu byla takto uměle udržována, vžíval do makrokosmu, vystoupal skutečně do vyšších světů. Prvním světem, jímž musel projít, byl svět, který by se člověku ukázal, kdyby při usínání neztratil vědomí. Abychom skutečně přesně porozuměli tomuto vztahu, podívejme se na okamžik usínání stejným způsobem, jakým jsme se předtím podívali na okamžik probouzení. Usínání je vskutku vžíváním se do makrokosmu. V běžném, normálním životě mohou nastat zvláštní abnormální poměry, v jejichž důsledku se člověk dostane do situace, kdy má o ději usínání jisté povědomí. Má-li ho, ukáže se mu zhruba toto: Pociťuje určitou blaženost, kterou může velmi přesně odlišit od svého denního vědomí. Je to pocit, že se stává lehčím, že se vznáší vzhůru, jako by sám ze sebe vyrůstal. Avšak tento okamžik je spojen s jistým trýznivým pocitem vzpomínky na chyby a slabiny, ulpívající v životě na charakteru. To, co se tu vynořuje jako trýznivá vzpomínka na osobní chyby, je značně oslabený odlesk pocitu, jež člověk má, jak jsme již popsali, prochází-li kolem malého strážce prahu a vnímá, jak je se svou malou duší nedokonalý vůči velkým skutečnostem a velkým bytostem makrokosmu.

Pak dojde k tomu, že sebou jakoby trhne. Tehdy samotný vnitřní člověk vychází do makrokosmu. Jsou to vzácné prožitky, nicméně jsou to prožitky, jež někteří lidé mají, jsou-li v okamžiku usínání více či méně vědomí. Člověk, který má jen obvyklé normální vědomí, však toto vědomí v okamžiku usínání ztrácí. Všechny vjemy získané přes den, vjemy barev, světla, tónů atd., z vědomí mizí a člověk je teď místo všech těch barev a ostatních denních vjemů obklopen tmavou temnotou. Kdyby si nyní zachoval vědomí, jako si ho zachovává připravený zasvěcenec, pak by tomu v okamžiku mizení vnějších denních vjemů nebylo tak, že by neviděl nic (to znamená, že by kolem sebe měl černou temnotu), nýbrž vnímal by to, co se v duchovní vědě nazývá elementárním, živelným světem, světem živlů.

Tento svět živlů je tedy něčím, co se usínajícímu člověku zprvu skrývá. Zatímco při probouzení se tím, že je člověk ihned odváděn k dojmům vnějšího světa, skrývá nitro člověka, při usínání se skrývá nejbližší svět, k němuž člověk náleží, první stupeň makrokosmu, elementární svět. Do tohoto elementárního světa se člověk učí pohlížet, když naznačeným způsobem skutečně vystoupí do makrokosmu. Elementární svět mu dává především vědomí toho, že všechno, co se nachází v našem okolí, co se v něm rozprostírá v podobě smyslových vjemů, je přece jen výronem, zjevením něčeho duchovního, že za smyslovým světem spočívá svět duchovní.

Když zasvěcovaný člověk vnímá tento elementární svět (neusne tedy do nevědomí), pak nemá naprosto žádných pochyb, že za smyslovým světem spočívají duchovní bytosti, duchovní skutečnosti. Jen dokud člověk vnímá pouze smyslový svět, sní o tom, že za tímto smyslově-fyzickým světem je všeličo dalšího abstraktního, co má smyslovou povahu, třeba vířící atomy a podobně. Pro člověka, který vnikne do elementárního světa, už o takovýchto vířících, hmotných atomech, vyždímaných, abych tak řekl, z obvyklých smyslových vjemů, nemůže být ani řeči. Za barvou, tónem atd. nespočívá to, co si člověk v materialismu představuje jako hmotu, nýbrž spočívá za nimi duch. Ovšem tento duch se na tomto prvním stupni duchovního světa, do něhož tu člověk vstupuje, ještě neukazuje ve své podobě jako duch sám, nýbrž ukazuje se dosud tak, že člověk před sebou nemá duchovní, nýbrž jiné vjemy. To, do čeho vstupuje, ještě není něčím, co bychom mohli nazvat pravým duchovním světem, nýbrž je to do značné míry něco, co musíme označit za jakýsi nový závoj duchovních skutečností a duchovních bytostí.

Elementární svět se nám ukazuje tak, že pro něj lze skutečně použít názvy, jež byly odpradáвна voleny pro svět živlů. K označení toho, co tu vidíme, můžeme zvolit slova: pevné, tekuté, vzdušné či plynné a teplo, nebo také země, voda, vzduch a oheň. Uvědomme si však, že tato slova jsou vzata ze smyslového světa, byla tedy vytvořena pro smyslový svět. Naše řeč je veskrze výrazovým prostředkem pro smyslový svět. Použijeme-li nějaké slovo, pak toto slovo znamená to či ono ve smyslovém světě. Chce-li tedy duchovní vědec popsat vyšší světy, musí mluvit slovy, jež jsou vzata z obvyklé řeči, a může tudíž, zejména v těchto oblastech, do nichž se nyní dostáváme, mluvit jen na

základě přirovnávání. Může se pouze snažit o takovou volbu slov, aby pozvolna vyvolával představu toho, co tu v duchovním nazírání vnímá.

Chceme-li popsat tento elementární svět, nesmíme volit výrazy pro ohraničené věci, které jsou v denním životě kolem nás, nýbrž musíme volit slova pro jisté vlastnosti, jež mají věci v denním životě, pro vlastnosti, jež jsou vždy pro celou řadu věcí společné. Jinak nebudeme mluvit správně. V denním životě tak máme jisté věci, které označujeme jako pevné; pak máme jiné věci, které označujeme jako tekuté, a zase jiné, jež nazýváme vzdušnými, plynnými, a pak známe ještě to, co vnímáme, když cítíme povrch věcí nebo průvan, totiž teplo. Jestliže během denního života kolem sebe vnímáme, ukazují se nám všechny věci, ať už jsou jinak jakékoli, v těchto stavech: v pevném, v tekutém stavu, ve stavu vzdušném neboli plynném a jako teplo. Těleso však může procházet všemi těmito stavy. Voda například může být pevná jako led, může však být také tekutá, když led roztaje, a může být i plynná, když se vypaří. Všechny tyto stavy jsou přitom prostoupeny tím, co nazýváme teplem. Tak je tomu v podstatě u každé věci a bytosti ve vnějším smyslovém světě.

V elementárním světě tomu ovšem není tak, že bychom v něm měli předměty, jak před nás předstupují ve smyslovém světě. Vnímáme v něm něco, s čím takřkajíc nic nepořídíme. Mohli bychom to popsat zhruba takto: V „pevném“ mám před sebou něco - ať už je to bytost, nebo věc - do čeho nemohu vniknout; mohu to pozorovat jen tak, že to obejdu kolem dokola; má to ještě svůj vnitřek a vnějšek. Takové bytosti a věci elementárního světa nazýváme „zemíty“ . Pak existují v elementárním světě věci a bytosti, které můžeme označit slovem „tekutý“ . S nimi se to má tak, že jsou v elementárním světě do jisté míry průhledné. Člověk vniká dovnitř a má pocit, který je podobný pocitu, jež má ve fyzickém světě, když vnoří ruku do vody. Může se vnořit do nitra těchto věcí a bytostí, kdežto v případě „země“ máme něco, do čeho narazíme, jako by to bylo tvrdé. To tedy v elementárním světě označujeme jako vodu. Jestliže se v duchovně-vědeckých knihách mluví o zemi a vodě, pak je míněno to, co jsem vám právě popsal, nikoli fyzická voda. Fyzická voda je jen vnějším příměrem pro to, co člověk vidí, dosáhne-li ve vývoji tohoto stupně. V elementárním světě je voda něčím, co se takřkajíc rozlévá, do čeho si lze sáhnout, samozřejmě nikoli pro fyzické smysly, nýbrž pro vyšší smysly zasvěcenosti, pro duchovní schopnost vnímání.

Poté existuje něco, co lze přirovnat k tomu, čím jsou ve fyzickém světě plynné neboli vzdušné věci; to se v elementárním světě označuje slovem „vzduch“ . A pak existuje to, co se označuje jako teplo nebo oheň. Opět si musíte uvědomit, že mluví-li se o elementárním ohni, je to, co se ve fyzickém světě označuje slovem „oheň“ , pouhý příměr. To, co se v elementárním světě nazývá oheň, lze ovšem popsat snadněji než ostatní tři stavy. Ostatní tři stavy elementárního světa lze skutečně popsat vlastně jen tím, že se řekne: Voda, vzduch a země jsou příměry pro tyto tři stavy. Oheň elementárního života lze popsat snadněji, neboť je příbuzný tomu, co člověk zná jako vnitřní duševní teplo, onen zvláštní pocit tepla, které vnímáme například tehdy, jsme- -li pospolu s milovaným člověkem. Teplo, jež se nám rozlévá v duši, žár nadšení nebo radosti musíme samozřejmě odlišovat od obvyklého ohně, který nám spálí prsty, když do něj sáhneme. I v běžném životě člověk cítí, že fyzický oheň je určitým příměrem pro tento duševní oheň. Tento duševní oheň, který rozdmýchá náš entuziasmus, když nás skutečně uchvátí, je tedy něco, co známe přece jen lépe než ony ostatní stavy. A porovnáte-li si vnější oheň, který vám spálí prsty, a tento duševní oheň, který se nachází, možno říci, uprostřed mezi oběma, pak získáte představu o tom, co nazýváme elementárním ohněm. Když se zasvěcovaný člověk pozvedne do elementárního světa, má skutečně pocit, jako by k němu z jistých oblastí proudilo něco, co jej vnitřně rozohřívá, vnitřně ho proniká ohněm, zatímco z jiného místa elementárního světa má dojem, že ho ohněm naplňuje méně. Má pocit, jako by spočíval uvnitř dotyčné bytosti, která k němu oheň vysílá, je s ní spojen, svůj vnitřní oheň cítí jako oheň dotyčné elementární bytosti.

Tak tedy vidíte, že člověk vstupuje do vyššího světa, jenž mu poskytuje vjemy, které ovšem předtím ve smyslovém světě neznal. Právě před tímto elementárním světem se takřkajíc zavře brána, když člověk v obvyklém, normálním vědomí usíná. A musí tomu tak být proto, že člověk, jak jsme

viděli, zcela vplyne do tohoto elementárního světa; je ve všem uvnitř. Tím, že vplyne do tohoto světa, do něj však vnáší svou vlastní bytost. Ztrácí své Já; rozlévá se do tohoto světa. To, co není Já, své astrální vlastnosti, své žádosti nebo vášně, svůj smysl pro pravdu nebo lež, všechny duševní vlastnosti vnáší člověk do tohoto světa; své Já ztrácí. Je to však právě Já, které nás v běžném životě krotí a vnáší do naší astrálnosti řád a harmonii.

Tím, že se Já ztratí, se neuspořádaně prosazují všechny možné pudy, žádosti a vášně, jež má člověk dosud v duši, a vnikají teď do bytostí, které nalézá v elementárním světě. Tím vším, co tam venku prožívá, proniká člověk nejen sebe, nýbrž to, co má ve své duši, ze sebe skutečně vnáší i do bytostí elementárního světa. Toto vnášení je skutečností; není tomu tak, že by si to člověk pouze představoval, nýbrž je tomu tak, že má-li například nějakou špatnou vlastnost, pak se tato jeho špatná vlastnost skutečně přenese na příslušnou bytost elementárního světa a nachází se pak uvnitř v této bytosti. Pokud tedy má člověk zvláštní špatnou vlastnost, pak je přitahován takovou bytostí elementárního světa, kterou to právě k této vlastnosti přitahuje.

Vlivem ztráty Já by tedy člověk při vniknutí do makrokosmu celou svou astrální bytost rozlil na bytosti, které prostupují elementární svět jako špatné bytosti. A důsledkem by bylo to, že člověk - protože se tu s těmito bytostmi setkává, ale je slabší než ony, neboť ztratil své Já, zatímco ony mají silné Já - by jim svými vlastnostmi poskytoval potravu, za což by se mu v negativním smyslu odměnily. Poskytoval by jim ze své astrální bytosti přímo potravu, ony by mu však daly to, co jim je z jeho vlastností zvláště vlastní; a že v nich žil, to se ukáže, když se při probuzení vrátí jeho Já, v zesílení sklonu ke špatnosti, ke zlu.

Vidíme tedy, jak moudře je zařízeno, že člověk při vstupu do elementárního světa ztrácí vědomí a že se do tohoto světa nevžívá svým Já, ale je toho v normálním spánku uchráněn. Proto ten, kdo byl v dávných mystériích uváděn do elementárního světa, musel být nejprve pečlivě připravován, když mu pomocníci zasvěcujícího [kněze] dodávali sílu, než do tohoto světa vstoupil. Příprava na tento [*tj. elementární*] svět spočívala v tom, že dotyčnému člověku byly předtím ukládány přísné zkoušky, jež mu dodávaly zejména morální sílu přemáhání. Na to byl kladen zvláštní důraz. Podobně jako byl u adepta mystiky kladen důraz na vlastnost pokory, byl u toho, kdo se chtěl vžít do makrokosmu, kladen zvláštní důraz na to, aby měl velkou sílu vnitřního přemáhání.

Proto byly člověku, jenž měl být připuštěn k tomuto zasvěcení do mystéria, ukládány zkoušky, při nichž měl již ve fyzickém životě překonávat všemožné nesnáze. Do cesty mu byla přiváděna velká nebezpečí a přemáháním těchto nebezpečí měl posilovat svoji vůli. Měl se stát přemožitelem, který má silnou duši a díky tomu je připraven, aby byl při setkání s těmito bytostmi dostatečně silný a neprožíval žádná napadení, aby je dokázal zapudit a neztratil se v nich. Člověk, který měl být připuštěn k těmto mystériím, byl vychováván k nebojácnosti a ke schopnosti přemáhání. Ještě jednou zde jako vsuvku řekněme, že líčení těchto mystérií se nikdo nemusí děsit; je tomu totiž tak, že tyto věci se už nepěstují a nejsou dnes už ani nutné, protože jsou možné jiné cesty. Avšak celému rozsahu i moderní metody zasvěcení mnohem lépe porozumíme, vyličíme-li nejprve to, čím dříve procházelo opravdu velké množství lidí, aby se vžívali do makrokosmu, aby v tomto smyslu byli do makrokosmu zasvěceni.

Když pak dotyčný díky tomu, že měl delší čas takovéto prožitky, dokázal poznat, že všechno, co může vnímat ve vnějším smyslovém světě, země, voda, vzduch a oheň, je zjevením duchovních bytostí spočívajících v pozadí, když se naučil tyto věci rozlišovat a orientovat se v elementárním světě, mohl být doveden o stupeň dál, k poznání, jak vypadá to, co spočívá za těmito živly elementárního světa. A tehdy byl zasvěcovaný uveden do pravého duchovního světa. V tomto duchovním světě, jenž se nachází za světem elementárním a do něhož člověk dozrává, poté co nějaký čas poznával elementární svět a získal v něm schopnost rozlišovat, prožívá nyní - opět to může být vyličené jen jako sdělení prožitků zasvěcených - že zde jsou skutečně bytosti, existující za našim smyslovým i za elementárním světem. Avšak tyto bytosti, do jejichž světa se tu vžívá, jsou zcela nepodobné bytostem, jež známe jako své lidské soukmenovce.

Zatímco lidé spolu na Zemi žijí v sociálních řádech, v určitých společenských poměrech, dokonalých či nedokonalých, vžívá se zasvěcovaný do duchovního světa, v němž jsou duchovní bytosti, které samozřejmě nemají žádné vnější tělo, nýbrž jsou to duchovní bytosti, jejichž vzájemný vztah se vyznačuje řádem a harmonií. A tehdy je zasvěcovanému ukázáno, že řádu a harmonii, nacházejícím se v tomto duchovním světě, může porozumět jen tehdy, bude-li za vnější projev činnosti těchto duchovních bytostí považovat svět hvězd, zejména pohyby planet v naší sluneční soustavě. Tím, jak se planety staví ke Slunci a jak se ve svých pohybech a postaveních chovají k sobě navzájem, vyjadřují činnost bytostí duchovních světů.

V předchozím výkladu jsme řekli, že na svět naší sluneční soustavy můžeme nahlížet jako na velké vesmírné hodiny. Jestliže lze z postavení ručiček na hodinách usoudit, že se mimo hodiny děje něco, na co ručičky poukazují, pak z poměru vzájemného postavení hvězd lze usoudit, že za nimi něco spočívá. Kdo se podívá na hodiny a řekne, že je tolik a tolik hodin, toho samozřejmě nezajímá postavení ručiček, nýbrž to, nač postavení ručiček poukazuje, například denní hodina, v níž se tady ve Vídni teď něco odehrává, nebo jestli je čas jít do práce. Postavení ručiček je tedy výrazem něčeho, co stojí v pozadí. I ve sluneční soustavě, oněch mohutných vesmírných hodinách, tak můžeme vidět výraz duchovních dějů a duchovních bytostí, existujících v pozadí.

Zasvěcovaný nyní poznává duchovní bytosti a jejich činy. Tento reálný svět ducha, existující za naším smyslovým světem, bude nejnázřejší pochopitelný, popíšeme-li ho pomocí názvů převzatých z uspořádání naší sluneční soustavy, neboť tím budeme mít pro tento duchovní svět vnější příměr. Příměr pro elementární svět musíme vzít z pozemského světa, z pozemských věcí, které jsou kolem nás, vzduch, voda atd. Pro svět ducha však musí posloužit jiné příklady, příklady, které sneseme z hvězdné oblohy. A uvidíte, že srovnání s hodinami není ani v hlubším smyslu vůbec pošetilé. Jako je fyzická voda příměrem či výrazem pro to, co v elementárním světě nazýváme „vodou“, je naše sluneční soustava výrazem působnosti duchovních bytostí, jež označujeme jmény našich planet a souhvězdí zvěrokruhu. Vezmete-li si dvanáct souhvězdí zvěrokruhu a budete-li pozorovat běh sedmi planet - o těch ostatních budeme také ještě mluvit - jak se jedna staví před jedno souhvězdí, druhá zase před jiné, pak v pohybu planet uvidíte činy duchovních bytostí a ve dvanácti souhvězdích zvěrokruhu duchovní bytosti samotné. Jako ve sluneční soustavě rozlišujeme planety, které putují, a souhvězdí, která spočívají jakoby nehybně v pozadí, svět duchovních bytostí a jejich činy si můžeme představit jako dvanáct skupin bytostí, jejichž působení se projevuje v pohybu planet.

Nesmíme se na to však dívat vnějším způsobem. Popisujeme-li konstelace ve zvěrokruhu, nesmíme brát souhvězdí jako duchovní bytosti samotné; to bychom stále ještě zůstávali ve vnějším náhledu.

Souhvězdí jsou opět jen výrazem vyšších světů a v nich působících vznešených bytostí. Tyto bytosti se vyjadřují v čísle dvanáct a to, co se vztahuje k jejich činům, se vyjadřuje v čísle sedm. Jména dvanácti souhvězdí zvěrokruhu ovšem pro dvanáct duchovních bytostí stojících v pozadí nestačí. Tyto bytosti, jejichž jména se v různých zemích a dobách měnila, jsou v křesťanské esoterice označovány jako serafíni, cherubíni a trůnové a jako panstva, síly a mocnosti neboli kyriotétes, dynameis a exúsiai. To je šest. Pak následují prášily neboli duchové osobnosti - archai, poté archandělé a andělé. Desátým stupněm je člověk na svém nynějším vývojovém stupni. Člověk se však bude vyvíjet dál a později dosáhne stupňů, jež si jiné bytosti již vydobily. Ty je třeba připočítat, takže bychom měli dvanáct stupňů bytostí.

Pokud bychom tedy chtěli popsat duchovní svět, museli bychom vznik světa připisat vzájemnému spolupůsobení dvanácti bytostí. Jestliže bychom chtěli popsat činnost těchto duchovních bytostí, museli bychom to provést pomocí výrazů, které by byly vzaty z prostorových poměrů zvěrokruhových souhvězdí a planetárních pohybů, neboť dráhy planet představují činy těchto duchovních bytostí. Tyto bytosti ovšem působí společně v čase. Dejme tomu, že duchové, jež nazýváme duchy vůle neboli trůny, budou působit spolu s duchy osobnosti - pak budou způsobovat to, co nazýváme starý Saturn. Spolupůsobením jiných bytostí vzniká to, co označujeme jako staré Slunce, a spolupůsobením zase

jiných pak to, co označujeme jako starý Měsíc. Tím vyjadřujeme činy těchto bytostí. Jestliže bychom to chtěli popsat tak, jak se to jeví tomu, kdo se vžívá do makrokosmu, pak bychom museli nejprve popsat bytosti duchovního světa, hierarchie, na druhém místě pak jejich činy, jež se projevují pohybem planet, a jako třetí k tomu musíme vzít to, jak se zjevují v elementárním světě, který jsme popsali výrazy převzatými z fyzicko-smyslového světa: oheň, vzduch, voda, země. Tomu se říká též planetární vývoj.

Když si v mé knize *Tajná věda* nalistujete kapitolu „Vesmírný vývoj a člověk“, najdete přesný popis tohoto postupu. Máte tam popsány bytosti, duchovní hierarchie, jejichž průměrem v prostoru jsou souhvězdí zvěrokruhu; pomocí výrazů, které se vážou k planetám, máte popsáno to, co jsou jejich činy, a máte tam popsáno jejich působení v elementárním světě. Tady máte hlubší důvod toho, proč je tato kapitola napsána takto. Jenom se nesmíme domnívat, že když někdo popisuje příklady, jestliže tedy například místo o hierarchiích mluví o souhvězdích zvěrokruhu, že tím už něco učinil. Ten, kdo chce skutečně něco popsat, musí jít až k bytostem. Neboť popisovat jen nebeský prostor se souhvězdími by bylo totéž jako popisovat zevnějšek hodin. Avšak popisovat to, co jakožto duchovní svět stojí v pozadí, znamená, přeneseno do duchovní vědy, popisovat způsobem, jež jsem vám právě charakterizoval. Tím jsem se vám pokusil dát vodítko k jakémukoli v náležitém stylu provedenému popisu duchovního světa, s nímž se setkáme, jestliže skutečně vyjdeme ven do makrokosmu. Toto vžívání se do makrokosmu ovšem může jít ještě dál. Neboť ani tím vším, co bylo právě popsáno jako duchovní svět, není ještě makrokosmos vyčerpán; je možné vystoupit do ještě vyšších světů. Jen podávat představy o těchto vyšších světech bude samozřejmě o to obtížnější, oč výše vystoupíme, a chceme-li tedy podat představu o světě ještě vyšším, je nutné to učinit ještě jiným způsobem. O světě ještě vyšším, do něhož pak člověk může vystoupit, pro- jde-li duchovním světem, si můžete udělat představu následujícím způsobem. Popíšeme-li člověka, jak před námi stojí, můžeme říci: Člověk mohl vzniknout jen díky tomu, že existují tyto jiné světy. - Jen fantazírující materialista se může domnívat, že člověk se jaksi mohl zkombinovat z Kant-Laplaceovy vesmírné mlhoviny. Takovým způsobem by nemohlo vzniknout nic jiného než lidský automat. To, jaký člověk je, bylo možné jen díky tomu, že se vyvíjel z celého světa, nejen fyzicko-smyslového, ale především ze světa duchovního. Člověk se zrodil z lůna duchovního světa.

Podíváme-li se na světy, které jsou kolem nás, budeme mít nejprve náš fyzicko-smyslový svět. Jako vnímáme tento svět, vnímáme i fyzické tělo člověka. Včera jsme ho určitým způsobem poznali zevnitř. Obvyklým vědomím ho vnímáme pouze zvenčí. V tomto ohledu náleží fyzické tělo člověka veskrze ke světu, který vidíme očima, který venku vnímáme svými smysly. K jakému světu ovšem náleží to, co spočívá hlouběji v člověku, neviditelné články lidské přirozenosti? Všechno, co představuje neviditelné články lidské přirozenosti, náleží k vyšším světům. A jako vidíme jen smyslový zevnějšek, podíváme-li se pak hlavu napráv. Považuje-li však jednostrannou pravdu za absolutní a setrvá-li u ní, pak se nechává zmýlit pravdou.

Tak je pravdou, ovšem jednostrannou, že bez očí nemůžeme vidět světlo. Je ale rovněž pravdou, že kdyby svět byl stále vyplněn temnotou, oči by nikdy nevznikly. Neboť oko je něco, co bylo vytaženo z dosud nerozlišené tělesnosti. Můžeme to vidět na opačném ději. Jistým zvířatům, která byla nucena žít v temných jeskyních, oči zakrněly; zvířata ztratila zrak. Na jedné straně je pravdou, že bez očí nemůžeme vidět světlo, na druhé straně je však rovněž pravdou, že oko je skutečně vytvořeno na světle a pro světlo.

U pravd vždycky záleží na tom, abychom na ně nenahlíželi jen z jedné strany, ale i z druhé. Většina filosofů trpí právě onou chybou - ne že by říkali něco, co není pravda, mnohé z nich nelze vyvrátit, protože říkají pravdu - že říkají jednostranné pravdy, na které nahlížejí jen z jedné strany a z ostatních už ne. Vezmete-li uvedenou větu - oko je vytvořeno na světle a pro světlo - v jejím pravém smyslu, můžete si říci: Ve světle tedy musí spočívat něco, co v organismu, který dosud oči neměl, oko teprve vytvořilo. Za světlem se tudíž skrývá něco ještě vyššího; v každém slunečním paprsku spočívá takřikajíc okotvorná síla.

To bylo řečeno proto, abychom poznali, že ve všem, co je kolem nás, se skutečně skrývá to, co nás vytvořilo. Neboť jsou-li naše oči vytvořeny něčím, co spočívá ve světle, jsou i všechny naše orgány zformovány něčím, co spočívá v základu všech věcí, z nichž vidíme jen vnější povrch.

Člověk má ovšem něco, co můžeme nazvat rozumem. Člověk má rozum, inteligenci. Ve fyzickém životě může tento rozum, tuto inteligenci používat díky tomu, že na to má nástroj v podobě mozku. Jako má oči k tomu, aby viděl, má i nástroj, aby ve fyzickém světě rozvíjel rozum, aby mohl myslet. Upozorňuji, že nyní mluvíme o myšlení ve smyslově-fyzickém světě, nikoli o tom, čím se naše myšlení stane, když se smrtí zbavíme svého těla, nýbrž o tom, jak pomocí nástroje mozku myslíme zde na Zemi.

Když se ráno probudíme, vidíme očima světlo; za světlem spočívá něco, co naše oči vytvořilo. Myslíme nástrojem mozku; ve světě tedy musí existovat něco, co tento mozek nejprve zformovalo, takže se vyššího světa a bezprostředně tu vnímali vznešený svět, nacházející se nad duchovním světem. Výraz pro rozum - *Vernunft* - souvisí v německém jazyce s vnímáním [*vernehmen*], tedy s tím, co člověk bezprostředně nazírá, „vnímá“ ve světě ještě vyšším, než je svět duchovní.

Zvláštním způsobem jsme se tím pozvedli ke světu ještě vyššímu, než byl svět, který jsme mohli označit jako duchovní. Tím jsme vyčerpali to, pro co ještě máme příměr v člověku. Jen velmi nedostatečný příměr pro svět rozumu máme v lidské inteligenci. „Dílovedoucí“, stavitele orgánu naší inteligence [*tj. mozku*] musíme hledat ve světě rozumu. Chceme-li vystoupit ke světu ještě vyššímu, můžeme o něm vůbec mluvit jen tehdy, pozvedneme-li se k ještě vyšší schopnosti ducha, ke schopnosti, která přesahuje fyzicko-smyslový rozum [*Verstand*].

Jestliže jsme viděli, že síla přicházející ze světa rozumu v člověku vybudovala orgán [fyzicko-smyslového] rozumu, tedy mozek, pak se nyní můžeme ptát: Víme ovšem, že člověk má schopnost ještě vyšší než rozum, totiž schopnost jasnozřivého vědomí; nemusí snad i tato schopnost být projevem nebo průměrem sil, pocházejících z příslušných ještě vyšších světů?

V duchovně-vědecké metodě, o níž ještě budeme podrobněji mluvit, se první stupeň tohoto vědomí, které lze rozvinout jako vědomí jasnozřivé, nazývá vědomím imaginativním. Je to určitý druh obrazného vědomí. Toto obrazné, imaginativní vědomí zůstává pouhým klamem, pouhou fantazií, dokud s pomocí vyššího světa skutečně není vytvořen orgán pro toto obrazné, imaginativní vědomí, podobně jako byl s pomocí světa rozumu vytvořen mozek jako orgán lidského myšlení. Ve chvíli, kdy řekneme, že ve světě existuje jasnozřivé vědomí, musíme také říci: Nutně tedy existuje i svět, z něhož plynou síly pro orgán jasnozření. Tento svět se v duchovní vědě nazývá světem praobrazů. To, co může v podobě imaginací předstoupit před náš zrak, je zobrazením světa praobrazů.

Máme tak čtyři vyšší světy, k nimž můžeme stupínek za stupínkem vystupovat: elementární svět, duchovní svět, svět rozumu a svět praobrazů. Od zítřka se budeme věnovat popisu těchto vyšších světů, zejména světa rozumu, abychom pak mohli přejít k popisu metody, kterou je třeba používat ve smyslu našeho dnešního utváření, mají-li být síly ze světa praobrazů skutečně sneseny dolů, má-li být ve smyslu našeho dnešního duchovního života dosaženo toho, co se nazývá jasnozřivým vědomím.

Vídeň, 26. března 1910

GA119